

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ФОРМУВАННІ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Н. В. МОЖАЙКІНА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Ринок праці є найважливішим системоутворюючим чинником територіальної соціально-економічної системи. Від ефективності його функціонування значною мірою залежать як напрями і темпи макроекономічного розвитку регіону, так і рівень і якість життя населення.

Саме тому об'єктами ринкового дослідження є тенденції і процеси розвитку ринку робочої сили, включаючи аналіз зміни економічних, науково-технічних, демографічних, соціальних, екологічних, законодавчих та інших факторів. Досліджуються також структура і географія ринку, його ємність, динаміка зайнятості населення, бар'єри ринку робочої сили, стан конкуренції, кон'юнктура, можливості і ризику. Основними результатами дослідження ринку є прогнози його розвитку, оцінка кон'юнктурних тенденцій. Здійснюється сегментація ринків, тобто вибір цільових ринків і ринкових ніш.

Структуризація ринку праці за різними ознаками дозволяє проводити диференційовану політику на ринку праці. Регіональна структуризація ринку праці є найважливішим компонентом політики зайнятості. В умовах різноманіття форм власності, різних рівнів розвитку окремих регіонів, особливих умов зайнятості в мегаполісах і монопромислових містах можливе існування в рамках загальнонаціонального ринку праці різних регіональних моделей.

Так, ринок праці в великих індустріальних центрах з розвинутою інфраструктурою може успішно функціонувати у відкритому режимі: працівники, звільнені з одного підприємства, мають широкий вибір працевлаштування; період безробіття у цих людей, як правило, нетривалий. Інша річ на територіях, де функціонує одна велика організація, в якій працює переважна більшість працездатного населення цієї території. Спад виробництва або його зупинка в цьому випадку мають важкі наслідки для жителів даного регіону. Іншим важливим видом структуризації ринку є структуризація за демографічними і професійними ознаками окремих категорій і груп працездатного населення.

Сучасний ринок праці в Україні має ряд досить значущих для життя суспільства проблем: відсутність мотивації в професійній сфері, низька оплата праці та соціальної допомоги, високий рівень безробіття і постійне скорочення робочих місць у зв'язку з несприятливою економічною обстановкою. Виділяють основні тенденції у формуванні ринку праці в Україні: перш за все, це висока залежність економічної сфери від політичної кон'юнктури, відсутність чітких узгоджених орієнтирів розвитку, його пріоритетів, непослідовність проведення економічної політики, зниження довіри населення до державної соціально-економічної політики; незбалансованість наявних трудових ресурсів і робочих

місце, пов'язана з відсутністю їх планування, недосконалістю інвестиційної політики, збереження високої питомої ваги непрестижного фізичного малокваліфікованої праці, важких і шкідливих умов праці; територіальна диспропорція попиту і пропозиції на ринку праці; несприятливі міграційні процеси; низька якість робочих місць; існування великої кількості ризиків для учасників ринку праці: соціальні ризики, ризик не отримати необхідних соціальних гарантій на місце роботи, ризики невідповідності кваліфікаційного рівня працівника вимогам роботодавця та ін.; недосконалість інституційного механізму формування заробітної плати; ослаблення інститутів державного регулювання, яке проявляється у відсутності прозорого механізму розмежування повноважень у сфері регулювання ринку праці між державними і регіональними органами влади, органами місцевого самоврядування.

В особливостях формування і розвитку ринку праці в Україні, виражена не тільки реакція зайнятості на ринкові зміни, а й низькі активність і мотивація працівників. Але ж активність індивіда справляє визначальний вплив на реалізацію ринкового потенціалу інституціональних систем.

Опитування не зайнятих жителів регіонів показав їх стійку установку на виїзд за кордон в пошуках роботи: її визнав кожен третій респондент як в обласному центрі, так і в районах. Особливу увагу слід звернути на визнання, майже 5% всіх опитаних, свою готовність вступити в конфлікти з законом через відсутність роботи (в тому числі - навіть піти на крадіжку). Значна кількість учасників досліджень замість зусиль самозабезпечення, використовували допомогу своїх батьків (20,1%) або ж наращували борги (11,5%). Це свідчить про наращування паразитарних установок майже у третини безробітних.

Державна політика регулювання ринку праці, спираючись на світовий досвід формування громадських інститутів та інституційних структур, одночасно повинна враховувати специфіку українських умов, що визначають її вибір і пріоритетні напрямки.

Неодмінною вихідною позицією держави при регулюванні процесів на ринку праці завжди є завдання забезпечення продуктивної зайнятості, що як правило, обумовлює економічне зростання, внаслідок якого розширюється попит, в тому числі і на робочу силу. Цьому повинна бути підпорядкована діяльність держави по лінії прогнозування перспектив розвитку та забезпечення завдань економічного зростання; підвищення зайнятості населення; підготовки цільових програм по створенню і розширенню робочих місць; вироблення нормативно-правових основ забезпечення зайнятості; соціальної підтримки безробітних; професійної підготовки і перепідготовки кадрів; ув'язки потреб ринку праці з ринком навчальних послуг в частині кількості та якості фахівців в сукупності з їх професійною структурою; створення інституційних структур, які забезпечують вирішення поточних завдань в сфері зайнятості та матеріальної підтримки безробітних; вироблення узгоджених механізмів з регулювання зайнятості на діючих виробництвах і запобігання масового безробіття на основі колективно-договірних і погоджувальних механізмів. Саме ці причини лежать в основі істотних обмежень розвитку ринку праці в Україні.